Евакуація та нові загрози: Проект STEEL і що його результати першого року говорять нам про захист цивільного населення під час сучасної війни

Текст та статистика оновлені станом на січня 2026 р.



STEEL евакуаційна команда. Дружківка. Квітень 2025. © Євгеній Хаустов.

КОНТАКТИ

Марта Ґіллберґ
Координаторка з розробки програм
mgillberg@nonviolentpeaceforce.org

Меган Роджерс
Менеджерка з політики та адвокації, США
mrodgers@nonviolentpeaceforce.org

I. Вступ

Цей звіт оцінює результати першого року реалізації проєкту «Безпечний транспорт для екстрених евакуацій та логістики» (STEEL), що фінансується Українським гуманітарним фондом (UHF) та спільно впроваджується організаціями Nonviolent Peaceforce (NP) і Координаційний гуманітарний центр (КГЦ чи RCC англійською). У межах цього 19-місячного проєкту RCC є субгрантоотримувачем NP, однак залишається ключовим виконавцем, тоді як NP надає технічну підтримку. З огляду на унікальний характер STEEL та те, що донор узяв на себе забезпечення броньованими транспортними засобами для фактичної реалізації проєкту, NP підготувала цей поглиблений аналіз впливу першого року впровадження як спосіб підтримати подальше адаптивне програмування.

STEEL було створено у відповідь на зміщення лінії фронту, що відбулися у травні 2024 року, зростання використання безпілотних літальних апаратів (БпЛА) — як дальнього, так і ближнього радіуса дії — та збільшення кількості запитів на евакуацію в Харківській і Донецькій областях у відповідь на цю загрозу. Перешкоди та рівні небезпеки, з якими стикалися евакуаційні екіпажі та цивільні особи, що прагнули евакуюватися, вимагали механізмів захисту, які виходять за межі традиційних підходів у гуманітарному програмуванні. Це призвело до адвокації щодо надання броньованих транспортних засобів місцевим партнерам. Проєкт STEEL було розроблено як безпосередню відповідь на цю адвокацію з метою «забезпечити максимально можливу безпеку евакуаційних екіпажів і цивільного населення, мінімізуючи потенційну шкоду під час евакуаційних місій».

STEEL — це консорціум із семи місцевих акторів, чиї працівники пройшли поглиблені навчання з першої домедичної допомоги та евакуаційні тренінги. Спільно експлуатуючи шість броньованих транспортних засобів і дві карети швидкої допомоги, вони є прикладом добре оснащених і висококваліфікованих евакуаційних команд, здатних надавати послуги цивільному населенню в найвіддаленіших прифронтових районах, водночас ефективно знижуючи ризики для безпеки та захисту.

Цей звіт демонструє, чому модальність STEEL є актуальною та результативною в нинішніх умовах, і обґрунтовує необхідність її продовження та розширення, зокрема з огляду на зростання загрози з боку БпЛА. Він також аналізує ключові уроки, отримані на цьому етапі, з метою адаптації майбутнього програмування та надання рекомендацій іншим виконавцям.

II. Методологія

Цей звіт ґрунтується на аналізі 261 інтерв'ю з ключовими інформантами, проведених із цивільними особами, евакуйованими з Харківської та Донецької областей у межах ініціативи STEEL, зібраних у період з квітня по липень 2025 року. Додатково було зібрано 20 відповідей опитування від працівників національних НУО, організацій громадянського суспільства (ОГС) та волонтерських колективів, які брали участь у STEEL як члени управлінської команди або евакуаційних екіпажів. Також було проаналізовано тести до та після всіх тренінгів. Нарешті, у вересні 2025 року — до першої річниці STEEL — NP провела «Огляд після завершення дій»[1] (After Action Review) з усіма членами консорціуму для оцінки впровадження та результатів за минулий рік, використовуючи висновки з проведених інтерв'ю та опитувань персоналу як основу для структурованої рефлексії та обговорення.

III. Потреби, що привели до народження STEEL

«Волонтери все одно поїдуть на фронт — то чому б не робити це максимально безпечно?»

-Євген Коляда, керівник Relief Coordination Centre (RCC)

Проєкт STEEL було розроблено у вересні 2024 року на основі досвіду масової евакуації понад 12 000 цивільних осіб із Харківської області влітку 2024 року, коли середня кількість ударів (артилерія та БпЛА) на місяць у березні та квітні становила близько 600, а у травні стрімко зросла до 2000. Наступальна операція РФ спричинила нову хвилю переміщення цивільного населення з щоденними оголошеннями про додавання нових громад до переліку «обов'язкової евакуації», який затверджує Уряд України. Хоча війна на той момент тривала вже понад два роки, реагування на надзвичайну ситуацію такого масштабу стало критичним викликом для місцевої влади, міжнародних організацій, місцевих партнерів та служб першого реагування.

> «З одного дня на інший я мусила залишити свій дім. Я не знала, що брати, хто мене забере і куди мене привезуть. Місцева влада казала, що приїде й забере мене, але так і не приїхала — не знаю чому, можливо, було надто багато обстрілів? Мені було байдуже, бо я не хотіла виїжджати. Потім вони приїхали — я навіть не встигла зібратися, і в мене було лише 10 хвилин, щоб виїхати. Після того, як я побувала в трьох різних прихистках, я опинилася тут. Я хочу повернутися».
>
> -Ірина, 68 років, м. Куп'янськ, колективний центр у Харкові

1. «Огляд після завершення дій» – це поширена практика моніторингу та оцінки для міжнародних неурядових організацій, яка дозволяє оцінити результати проекту, порівнюючи те, що мало б статися, з тим, що сталося. Мета полягає у виявленні прогалин у програмуванні та шляхів покращення перед наступним періодом реалізації.

Крім того, волонтери та евакуйовані особи стикалися зі значним ризиком ударів дронів та артилерії. Тридцять відсотків атак під час наступу РФ здійснювалися за допомогою БпЛА — як дальнього, так і ближнього радіуса дії — що призвело до загибелі семи гуманітарних працівників із національних НУО/місцевих волонтерських колективів під час евакуаційних місій (Conflict & Humanitarian Data Centre, 2025).

Традиційно гуманітарні евакуації в Україні здійснювалися на небронюваних транспортних засобах, які є надзвичайно вразливими до ударів дронів. За умов регулярного прицільного ураження цивільних об'єктів і транспортних засобів — незалежно від наявності гуманітарного маркування — місцеві реагувальники та евакуйовані особи наражалися на високий ризик отримати тяжкі поранення. Відтак, забезпечення місцевих прифронтових волонтерів броньованими транспортними засобами є адекватною відповіддю на тип озброєння та невибіркові атаки, що спостерігаються в Україні. Хоча броньовані транспортні засоби не усувають усіх ризиків під час евакуаційних місій, вони суттєво зменшують шкоду навіть у разі прямого влучання, а також забезпечують доступ до районів, які раніше вважалися недосяжними за стандартними протоколами безпеки.

Місцеві мережі, що здійснюють цивільні евакуації, віддані продовженню своєї діяльності незалежно від наявних ресурсів для підтримки їхньої безпеки. Забезпечення того, щоб цей процес відбувався максимально безпечно, є формою «Обов'язку турботи» (Duty of Care - DoC) для місцевої влади та міжнародних організацій, які покладаються на місцевих акторів у виконанні цієї критично важливої гуманітарної функції. Надання броньованих транспортних засобів є формою захисту цивільного населення.



Навчання з обізнаності щодо дронів. Київ, 2025. © Safer Access.

Що таке STEEL і як він працює?

STEEL — це місцевий консорціум із семи партнерських організацій, що базуються в Донецькій, Дніпропетровській, Сумській та Харківській областях. Партнерів було відібрано на основі їхнього сильного операційного досвіду та наявних зв'язків із громадами. Мета консорціуму — створити широкомасштабну модель швидкого реагування, насамперед у Донецькій та Харківській областях. З огляду на значну географію, стратегічне розміщення в Дніпрі та Сумах забезпечує швидші та ефективніші відповіді на запити щодо евакуації. Наразі автопарк STEEL складається з шести броньованих пікапів та двох карет швидкої допомоги.

RCC виступає лідером консорціуму та власником усіх транспортних засобів. RCC отримує запити на евакуацію через свою гарячу лінію та розподіляє їх між членами консорціуму залежно від місця та спроможностей. Запити реєструються, верифікуються та передаються керівнику команди STEEL (наявному в кожній організації консорціуму STEEL), що розробляє план місії. Це включає визначення найбезпечніших маршрутів, ідентифікацію точок передачі та транзитних центрів, а також оцінку потенційних ризиків у координації з військовими та поліцією.

Кожна евакуаційна місія передбачає залучення щонайменше двох броньованих транспортних засобів, з'єднаних через Starlink, що забезпечує максимальну безпеку для екіпажів і евакуйованих — модель, успішно продемонстрована під час тренінгів із керування бронбованими автівками.

IV. Підготовка до евакуаційних місій

STEEL є реагувальним механізмом, що здатний відповідати на надзвичайні ситуації та забезпечувати максимальну безпеку волонтерів. Для забезпечення найвищої якості реагування першим кроком у реалізації проєкту STEEL стало інформування цивільного населення про наявність цих послуг. RCC поширював інформацію про безкоштовні послуги в Харківській та Донецькій областях через SMS-повідомлення, друковані листівки, а також прямі сесії громадського інформування. Ці заходи доповнювалися оновленнями через місцеві медіа та онлайн-канали, які широко використовуються в прифронтових регіонах. Повідомлення поширювалися у співпраці з Національною поліцією та Державною службою України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Мета такого підходу — не лише донести інформацію про можливості евакуації до максимальної кількості людей, але й відповісти на найпоширеніші страхи та сумніви, які висловлюють цивільні.

Хоча STEEL ніколи не замислювався як фактор, що стимулює евакуацію, існувало припущення, що за умови більшої безпеки евакуацій більше цивільних осіб розглядатимуть цей варіант. Однак протягом минулого року ми не отримали жодних доказів на підтвердження цього припущення. Ніхто не повідомляв, що можливість евакуації броньованим транспортом збільшила їхню готовність до переміщення. Так само більшість евакуйованих зазначили, що вони взагалі не знали про таку опцію, оскільки листівки та матеріали інформування підвищують обізнаність про гарячу лінію RCC, але не описують STEEL як окремий проєкт. Така низька видимість і недостатня поінформованість цивільних учасників про STEEL є прогалиною, яку слід усунути в подальшій реалізації проєкту.



Перед виїздом усі волонтери STEEL пройшли масштабні тренінги з підготовки до евакуаційних місій. Було сформовано професійну команду з понад 20 навчених волонтерів і спеціалістів, кожен із яких пройшов модулі з екстреного керування броньованими транспортними засобами, тактичної медицини та роботи в умовах високої загрози. Тренінги охоплювали евакуацію осіб з обмеженою мобільністю, експлуатацію транспортних засобів під обстрілами та в складній місцевості, надання першої допомоги при пораненнях, пов'язаних із конфліктом, а також процедури раннього попередження/раннього реагування (EWER).

Вплив програми відображено у зворотньому зв'язку від волонтерів. Учасники послідовно повідомляли про більшу впевненість, підготовленість і зниження тривожності перед місіями. Один волонтер із Харкова зазначив, що спеціалізовані заняття з керування броньованими авто замінили страх зосередженістю, дозволивши йому ухвалювати життєво важливі рішення під час місій. Так само волонтерка з Донеччини описала, як тренінги, орієнтовані на мобільність, дозволили їй безпечно допомагати літнім людям і людям з інвалідністю — завдання, до якого вона раніше не почувалася підготовленою.

Медичні компоненти та EWER були визначені як особливо цінні. Волонтери повідомляли, що відчувають себе підготовленими до зупинки кровотеч, першої допомоги при травматичних ушкодженнях і спокійного реагування під час атак. Сесії EWER допомогли їм розпізнавати ранні індикатори загроз, такі як активність дронів або наближення обстрілів, покращуючи здатність адаптуватися та підвищуючи загальну безпеку місій.



Навчання з обізнаності щодо дронів. Київ, 2025. © Safer Access.

V. Евакуації

З лютого 2024 року STEEL здійснив 181 евакуаційну місію, надавши допомогу 922 цивільним особам — зокрема 361 чоловіку, 561 жінці, 60 дітям, 465 літнім людям та 151 особі з інвалідністю.

Операції переважно зосереджувалися в Харківській та Донецькій областях, де триваючі бойові дії продовжують генерувати нагальні потреби в евакуації. У Харківській області Куп'янськ залишається одним із найнебезпечніших районів, де всі маршрути перебувають під спостереженням дронів і зазнають частих обстрілів. Місії в такому середовищі потребують ретельного планування, суворого дотримання протоколів безпеки та високопідготовлених команд, здатних працювати під постійною загрозою, що відображає як надзвичайні ризики для цивільних, так і професіоналізм команди STEEL.

Здатність консорціуму масштабуватися та адаптуватися була продемонстрована під час двох великих операцій у 2025 році. Навесні STEEL швидко мобілізувався для підтримки масової евакуації в Сумській області. Пізніше, у липні, масштабна операція на Донеччині вимагала повного залучення всіх доступних ресурсів — транспортних засобів, волонтерів та систем зв'язку — для забезпечення безперервної евакуації з прифронтових районів. Цей підхід є відтворюваним і пропонує цінні уроки для масштабування безпечних евакуаційних операцій в інших регіонах, що постраждали від конфлікту.

ТЕМАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поза цифрами та індикаторами реальний вплив проєкту STEEL найкраще відображають індивідуальні історії евакуйованих:

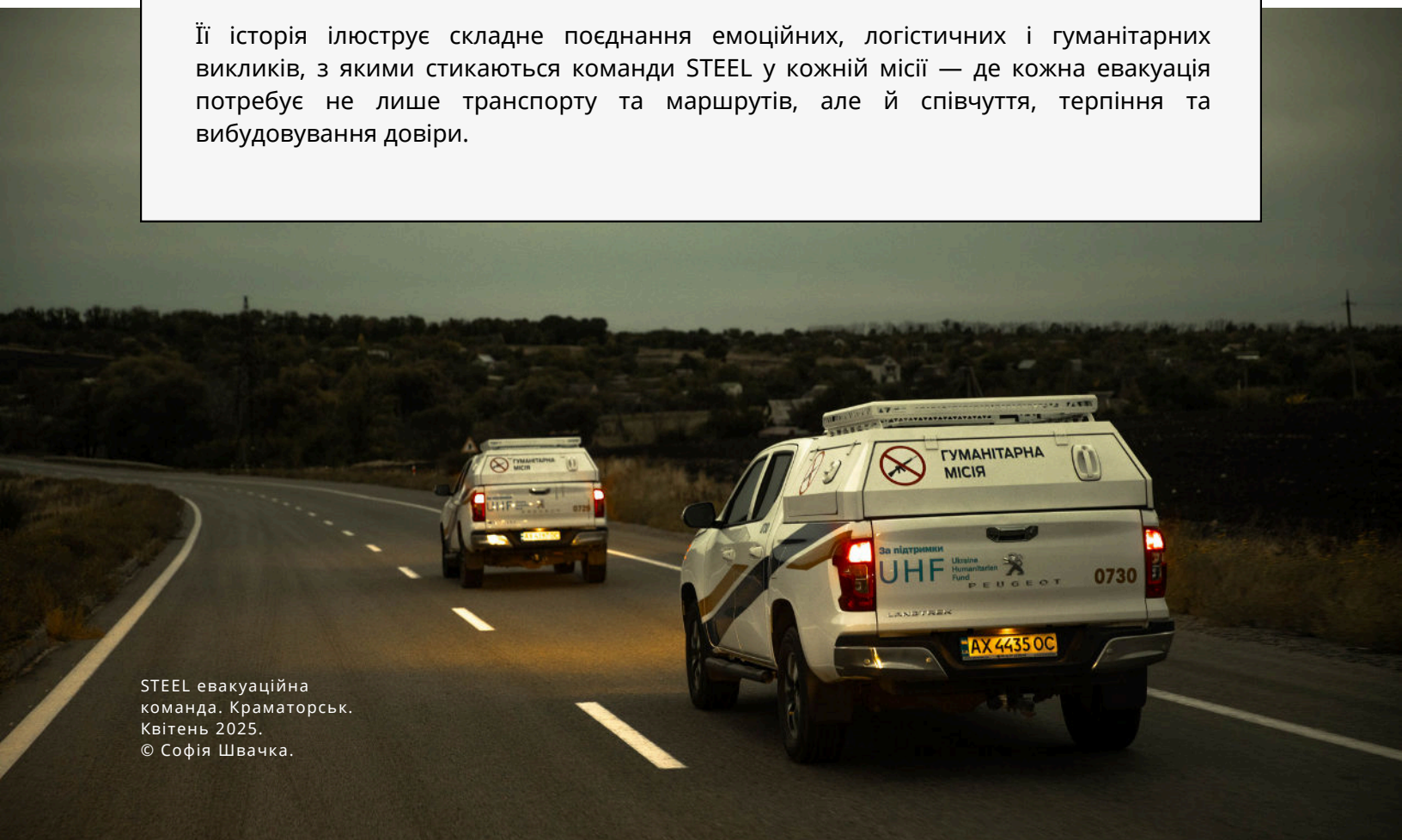
Юлія*, евакуйована — м. Добропілля, Донецька область

Протягом місяців Юлія з Добропілля жила в підвалі зі своїми котом і собакою, переживаючи постійні обстріли та погіршення умов життя. Навіть після втрати доступу до води та електроенергії вона відмовлялася залишати дім. 12 серпня 2025 року її діти, які живуть за кордоном, подали запит на евакуацію через гарячу лінію RCC.

Дістатися до Юлії було складно: перебої зв'язку не дозволяли її дітям напряму зв'язатися з нею, і волонтерам довелося витратити значний час, переконуючи її погодитися на евакуацію. Вона остаточно погодилася після того, як її запевнили, що про її домашніх тварин подбають.

У транзитному центрі в Павлограді Юлія отримала психологічну підтримку, щоб відновитися після місяців ізоляції та травми. Далі волонтери протягом кількох днів координували безпечну подальшу подорож, доки Юлія не возз'єдналася із сином та невісткою на кордоні.

Її історія ілюструє складне поєднання емоційних, логістичних і гуманітарних викликів, з якими стикаються команди STEEL у кожній місії — де кожна евакуація потребує не лише транспорту та маршрутів, але й співчуття, терпіння та вибудовування довіри.



STEEL евакуаційна команда. Краматорськ. Квітень 2025.
© Софія Швачка.



STEEL евакуаційна команда.
Дружківка. Квітень 2025.
© Євгеній Хаустов.

Вікторія*, евакуйована — с. Кровне, Сумська область

Коли умови в її селі погіршувалися, Вікторія часто думала про те, щоб поїхати до батьків у Суми, однак страх залишити землю та все, що вона побудувала, стримував її. Попри неодноразові пропозиції допомоги з евакуацією, вона послідовно відмовлялася виїжджати.

Коли волонтери STEEL згодом приїхали до її села з інформаційною місією, вона знову відмовилася. Але одна ніч інтенсивних обстрілів нарешті змінила її рішення. Наступного ранку вона зв'язалася з командою, яка негайно допомогла їй та дітям зібратися і евакуювала їх до найближчого транзитного центру.
Там вони отримали гуманітарну та грошову допомогу, після чого були безпечно доставлені до Сум, де возз'єдналися з родиною. Згадуючи свій досвід, Вікторія сказала:

«Я щиро вдячна всім, хто нам допоміг. Волонтери ставилися до нас із великою турботою».

Її історія показує, що рішення про евакуацію ніколи не є простим — воно формується страхом, прив'язаністю та стійкістю — і що терпляча взаємодія та емпатія залишаються в основі роботи STEEL.

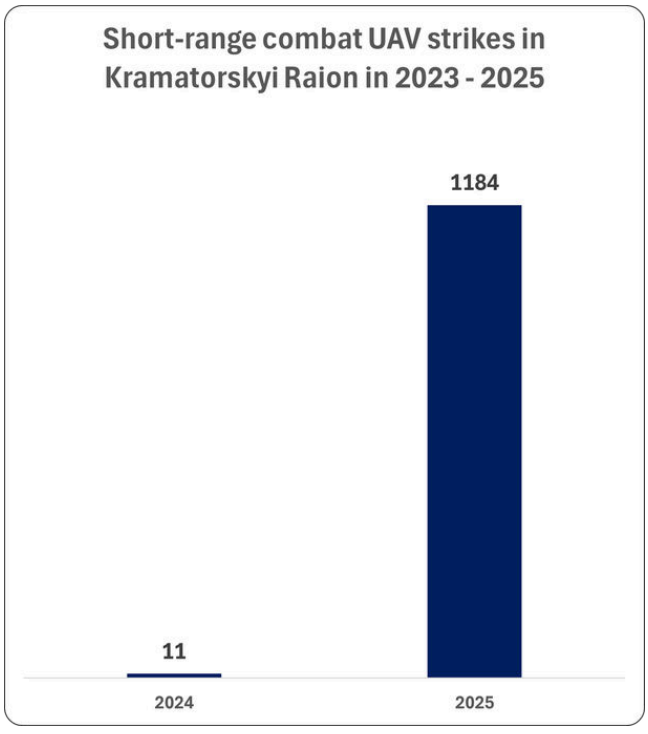
**Імена змінено з міркувань безпеки та приватності*

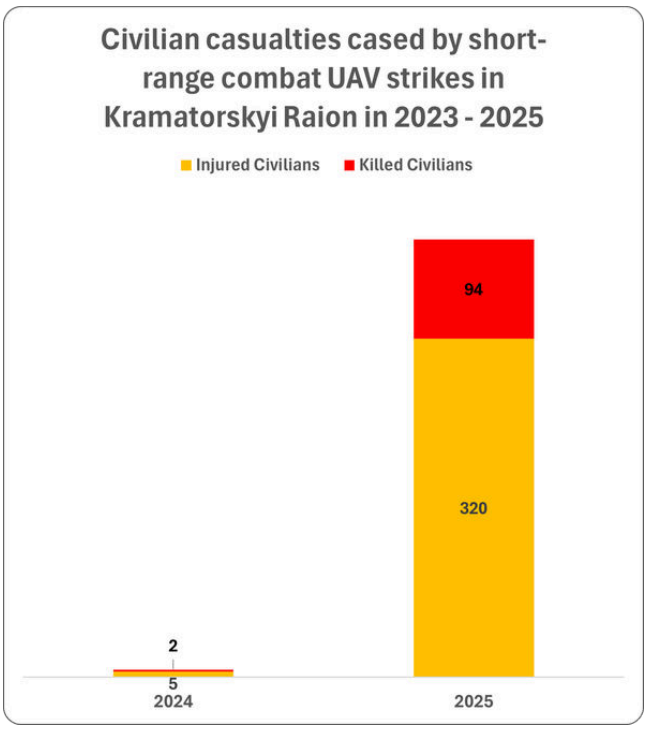
VI. Погляд у майбутнє

Понад рік від моменту створення STEEL потреба в його продовженні ще ніколи не була такою гострою. Наведені нижче дані, отримані з бази даних INSO, демонструють різке зростання активності БпЛА в Донецькій та Харківській областях з травня 2024 року, а також подальше збільшення кількості жертв серед гуманітарних працівників, волонтерів і цивільних унаслідок атак БпЛА.

Як показують графіки, піки активності БпЛА послідовно супроводжуються відповідним зростанням кількості жертв, що свідчить про сильний та прискорюваний зв'язок між цими двома показниками. У кількох областях тенденція наближається до співвідношення одного інциденту з БпЛА до трьох–п'яти пов'язаних із ним жертв, що вказує: гуманітарна ціна зростання дронової війни є не лінійною, а експоненційною. Важливим удосконаленням модальності STEEL для адаптації до змінного контексту стало впровадження частотних аналізаторів — інструменту, призначеного для виявлення та моніторингу активності дронів у режимі реального часу. Після серії прицільних атак у середині 2025 року цю технологію було впроваджено в Харківській та Донецькій областях як пілотний захід, що дозволило евакуаційним командам завчасно ідентифікувати загрози БпЛА, динамічно коригувати маршрути та уникнути кількох потенційних інцидентів. З огляду на успішність пілоту частотні аналізатори стають стандартним обладнанням для всіх евакуаційних місій.

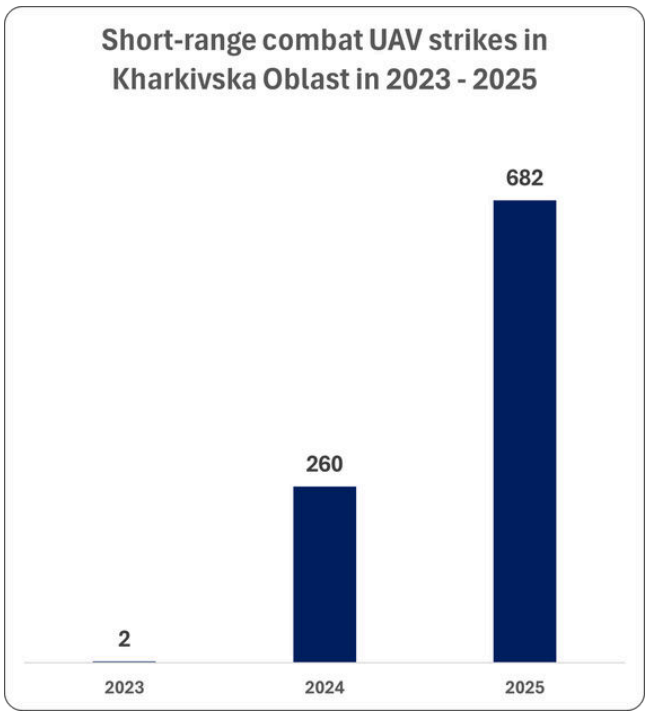
Donetsk • Kramatorskyi Raion

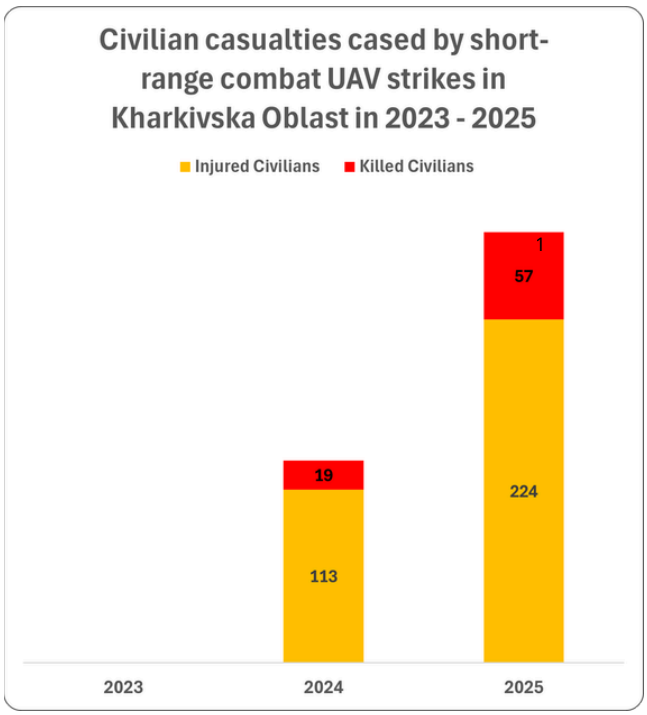




Інформація взята з Conflict & Humanitarian Data Centre (CHDC) INSO.

Kharkiv • Kharkivska Oblast





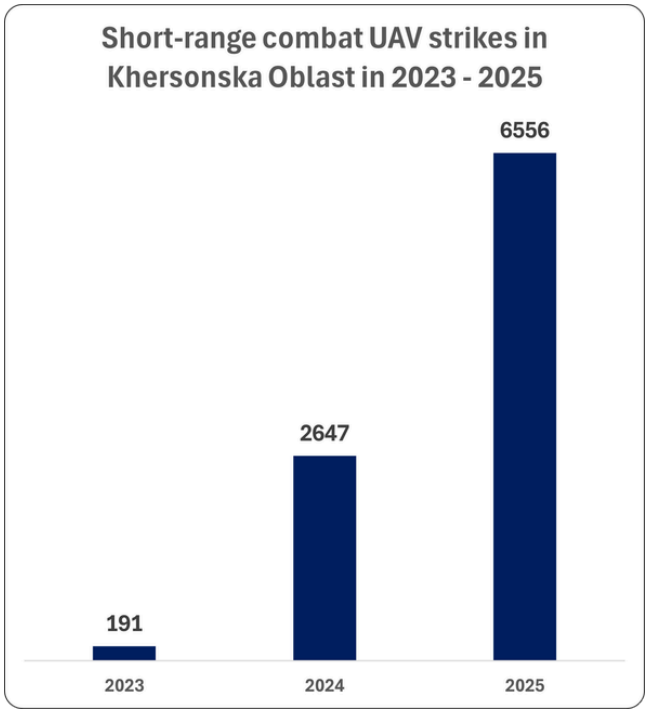
Інформація взята з Conflict & Humanitarian Data Centre (CHDC) INSO.

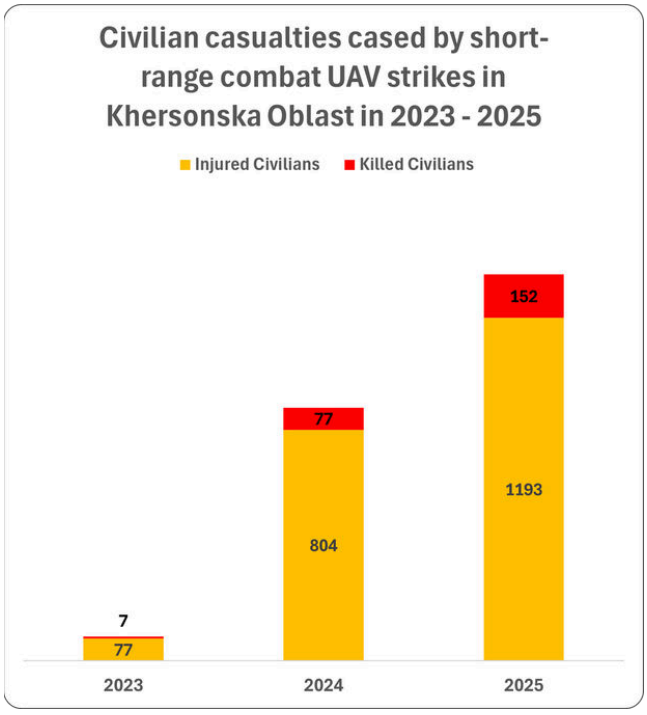
Ці висновки підкреслюють нагальну потребу в продовженні та розширенні підтримки STEEL, адже його захищені ресурси та підготовлені евакуаційні команди залишаються серед небагатьох механізмів, здатних працювати відносно безпечно в умовах таких еволюційних загроз.

Для забезпечення безпечного та відповідального використання кожен пристрій передається лише після проходження спеціалізованого Тренінгу з обізнаності щодо дронів (Drone Awareness Training, DAT), розробленого та проведеного спільно NP і Safer Access. Це відповідає підходу NP до забезпечення якості тренінгів у всіх операційних модальностях. На сьогодні NP та RCC навчили весь консорціум, а також додатково 160 прифронтових волонтерів користуванню частотними аналізаторами, забезпечивши єдині технічні стандарти компетентності для всіх команд.

Крім того, в Херсонській області спостерігається посилення бойових дій, включно з частими невибірковими ударами дронів та обстрілами, що формує зростаючу потребу в безпечних і добре скоординованих евакуаційних послугах у цьому регіоні. Хоча обсяг запитів на евакуацію в Херсонській області залишається нижчим, ніж у Донецькій та Харківській, її прифронтовий статус означає, що території можуть швидко потрапляти під обов'язкові евакуаційні розпорядження після раптових ескалацій. Це було очевидно в жовтні, коли руйнування мосту в Корабельному районі Херсону спричинило нову хвилю цивільних евакуацій. У цей період численні національні НУО підтримували евакуаційні зусилля без належного захисту від загроз короткодіючих ICUAV (імпровізованих бойових БпЛА), наражаючи як рятувальників, так і цивільних на підвищений ризик.

Kherson • Khersonska Oblast





Інформація взята з Conflict & Humanitarian Data Centre (CHDC) INSO.

У відповідь NP розширює модальність STEEL на Херсонську область за подальшого фінансування UHF. На півдні України консорціум STEEL очолюватиме місцева організація «Міст Єдності» (Bridge of Unity (BoU), працюючи за тими самими основними принципами та настановами, що й чинна модель STEEL на сході.

VII. Висновок та рекомендації

Оскільки динаміка конфлікту продовжує змінюватися та загострюватися, потреба в захищених, скоординованих механізмах евакуації лише зростає, що підтверджує як актуальність, так і потенціал для розширення моделі STEEL.

За підсумками першого року реалізації було визначено кілька напрямів для покращення, зокрема у сферах технічної та логістичної підготовленості, операційної спроможності та видимості. Усунення цих прогалин є необхідним для забезпечення того, щоб STEEL залишався ефективним, сталим і чутливим до реалій прифронтових гуманітарних операцій. Ці уроки також надають орієнтири для донорів та виконавців, які підтримують подібне програмування в Україні та за її межами:



STEEL евакуаційна команда.
Дружківка. Квітень 2025.
© Євгеній Хаустов.

1 Технічна та логістична підготовленість

Повторні пошкодження броньованих транспортних засобів під час евакуаційних місій виявили прогалини у технічному плануванні. Аналіз інцидентів визначив типові механічні несправності, що призвело до додаткових закупівель запасних шин та ключових деталей. Це можна було врахувати ще на етапі проєктування.

Проблеми зі зв'язком також залишалися постійним викликом. Броньовані транспортні засоби не були оснащені GPS-трекінгом та надійними системами зв'язку, що змушувало покладатися на мобільні телефони, які часто втрачали сигнал. Оснащення кожної автівки GPS-трекерами, VHF-радіостанціями та резервними засобами зв'язку суттєво підвищило б безпеку та координацію операцій.

2 Розвиток спроможностей

Хоча команди STEEL отримали комплексну початкову підготовку, необхідність регулярних тренінгів-повторень стала очевидною протягом року. Самі члени екіпажів наголошували на потребі постійного навчання, щоб підтримувати навички на належному рівні, уникати надмірної самовпевненості та посилювати дотримання протоколів безпеки.

3 Видимість

Видимість проєкту STEEL серед цивільного населення залишається обмеженою, і багато евакуйованих не усвідомлюють, що їхня евакуація була здійснена із додатковим захистом завдяки броньованим транспортним засобам. Як наслідок, NP поки що не може оцінити, чи вплинув проєкт на готовність цивільних до евакуації, оскільки всі інтерв'ю з ключовими інформантами засвідчили, що цивільні особи не ідентифікували STEEL як виконавця. Посилення видимості проєкту через послідовне брендоване оформлення, публічні інформаційні матеріали та роботу з громадами буде важливим для формування впізнаваності, довіри та чіткого розуміння ролі консорціуму.

Модель STEEL довела високу ефективність у зниженні ризиків, які не можуть бути подолані традиційними небронюваними транспортними засобами. Броньовані авто суттєво зменшують вразливість до артилерії, дронів та стрілецької зброї, забезпечуючи безпечніший доступ до відкритих локацій, де стандартні операції є неможливими. Дані після проведення понад 160 місій свідчать про помітне зростання ефективності та безпеки евакуацій як для цивільних, так і для команд реагувальників. Міжнародним організаціям, які працюють у прифронтових районах, варто пріоритезувати інтеграцію броньованих транспортних засобів, починаючи з пілотних програм у своїх регіонах, та ділитися найкращими практиками через гуманітарні кластери. Така реплікація може створити загальнонаціональну мережу безпечних евакуаційних спроможностей, сприяючи взаємодії та спільному використанню ресурсів між акторами.